

Skolelevers drogvanor 2019

Bergs kommun

Dnr: RS/68/2019

Ansvarig: Susanne Högberg, Folkhälsoenheten, Region Jämtland Härjedalen

Databearbetning och författare av rapport:

Adam Edler, Folkhälsoenheten, Region Jämtland Härjedalen

Foto framsidan: Jabiru/Mostphotos

Innehållsförteckning

INLEDNING	5
Syfte och metod	5
Undersökningens upplägg och genomförande	5
RESULTAT	7
Bakgrundsfrågor	7
Alkohol	8
Alkoholkonsumenter och alkoholmängd	8
Genomsnittlig årskonsumtion	8
Intensiv, hög- och riskkonsumtion	9
Anskaffning alkohol	10
Alkohol från föräldrar/vårdnadshavare	10
Konsekvenser alkoholbruk	11
Tobak	11
Rökning och snusning	11
Vill sluta med tobak	12
Vattenpipa och e-cigaretter	13
Narkotika, läkemedel, dopning och spel om pengar	13
Narkotika	13
Narkotikatyp och anskaffning	14
Sniffning/boffning, läkemedel och dopning	14
Spel om pengar	15
Debut och tillgänglighet	16
Riskuppfattning och attityder	17
Elevernas riskuppfattning	17
Elevernas uppfattning om föräldrars/vårdnadshavares attityder	18
Samband och riskfaktorer – i länet	19
Relationer till sin familj/vårdnadshavare	22
DISKUSSION	25
Minskad tillgång till alkohol och ökad tillgång till föräldrastöd	25
Narkotika – tillgänglighetsbegränsade insatser och förstärkta kunskaper	25
Psykiskt välbefinnande	25

Avslutande ord	26
REFERENSER	27
BILAGA1	28
Analys, tolkning och begränsningar	28

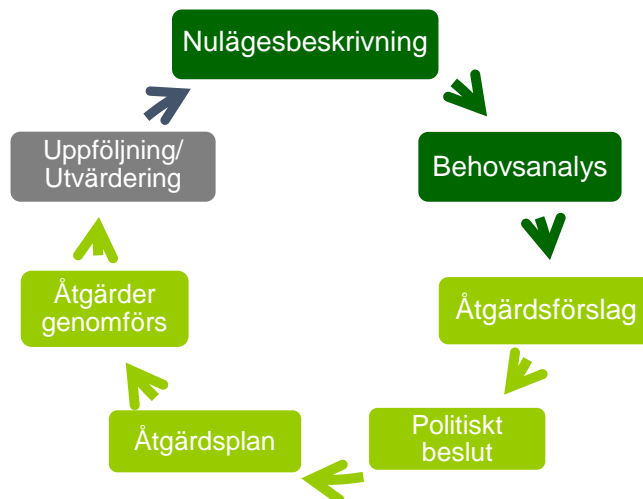
Inledning

Rapporten baseras på resultat från enkätundersökningen Skolelevers drogvanor 2019 och redovisar ett nuläge samt utveckling över tid av drogvanor i årskurs 9 i Bergs kommun. Rapporten bidrar även med en behovsanalys med förslag på prioriterade områden för fortsatt drogforebyggande arbete.

Syfte och metod

Syftet med rapporten är att fungera som ett underlag för politiker och tjänstepersoner på kommunal och regional nivå, men även inom förenings- och näringsliv. Vidare är syftet att:

- ge en nulägesbild av drogvanesituationen samt belysa utvecklingen över tid i årskurs 9 i Bergs kommun
- ge underlag för prioriteringar och beslut gällande förebyggande åtgärder inom ANDT-området samt ett underlag för uppföljning i det förebyggande och främjande arbete som bedrivs

Figur 1. Arbetsprocess där drogvanundersökningen utgör en viktig del i form av kartläggning av nuläget samt som verktyg vid uppföljning och utvärdering.

Undersökningens upplägg och genomförande

Enkäten Skolelevers drogvanor genomförs varje år av Centriförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) på ett riksrepresentativt urval i årskurs 9 samt gymnasiet andra år. Jämtland Härjedalen genomförde år 2008, 2012, 2015 och 2019 en totalundersökning, det vill säga enkäten skickades ut till alla elever i nämnda årskurser, för att få ett representativt resultat på läns- och kommunnivå. I undersökningen år 2019, som denna rapport avser, gjordes ett utökad urval i länets kommuner med undantag av gymnasiet i Ragunda och Bergs kommun. Ett utökad urval i undersökningen planeras fortsatt vart fjärde år.

Svarsfrekvensen på klassnivå på länsnivå var 84 procent i årskurs 9 och 83 procent i gymnasiet år 2. Svarsfrekvens låg i nivå med svarsfrekvens totalt i riket. Jämfört med den senaste undersökningen har andelen som svarat minskat. 2015 var svarsfrekvensen i länet 95 procent i årskurs 9 och 90 procent i år 2 på gymnasiet. Tabell A visar antalet bearbetade enkäter i undersökningen år 2019¹. I Bergs kommun redovisas svaren för elever i årskurs 9 då år 2 på gymnasiet valde att inte delta.

Tabell A. Antalet bearbetade enkäter år 2019 i årskurs 9 i Bergs kommun.

	Årskurs 9
Flickor	35
Pojkar	33
Totalt	73

Enkäten² innehåller 67 frågor som rör tobak, alkohol, sniffning, narkotika, läkemedel, spel om pengar samt frågor om skola, fritid och familj. I årets undersökning tillkommer fyra frågor med delfrågor som är nya i undersökningen. Dessa frågor berör skolelevs inställning till narkotika som samhällsproblem och tillit till samhället och människor i allmänhet. De nya frågorna kommer endast förekomma i detta års undersökning och belyses i länsrapporten.

Liksom tidigare undersökningar har datainsamlingen skett under våren. Skolorna fick materialet vecka 11 och informerades om att de kunde svara på enkäten fram till den 5:e april 2019. Innan enkäten skickades ut informerades rektorerna på skolorna som skulle delta om undersökningen. Enligt CAN:s instruktioner fungerar lärarna som enkätledare och enkäterna besvaras i klassrummen under skrivningsliknande förhållanden. För att skydda anonymiteten får eleverna ett omärkt kuvert tillsammans med enkäten. När enkäten är besvarad lägger eleverna enkäten i kuvertet, klistrar igen det och lämnar det till läraren. Det är frivilligt att delta och om eleverna inte vill medverka lägger de enkäten ofyllt i kuvertet. Eleverna informeras om att svaren endast används för statistiska bearbetningar och att inga resultat från enskilda klasser redovisas. Mer information om skolundersökningarnas genomförande finns i publikationen: *Så görs CAN:s skolundersökning* (Gripe, 2013).

För information angående bortfall samt analys, tolkning och begränsningar, se Bilaga 1.

¹ Fem elever i årskurs 9 valde att ange alternativet 'annan könsidentitet' och därför är totala antalet elever fler än antalet flickor och pojkar tillsammans.

² Enkäten går att finna i sin helhet på www.can.se

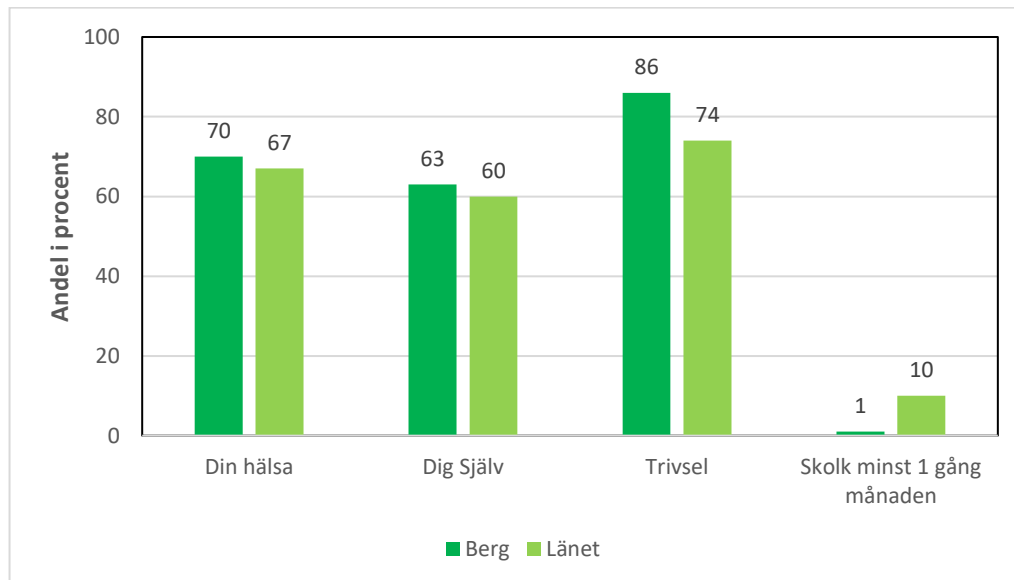
Resultat

I detta avsnitt presenteras resultatet från 2019 års undersökning i Bergs kommun. Resultatet är indelat i teman utifrån olika droger, debut, tillgänglighet samt riskuppfattning och attityder. De skillnader som är statistiskt säkerställda markeras med en asterisk *.

Bakgrundsfrågor

I enkäten ställs ett antal bakgrundsfrågor som rör bland annat mående, familj, fritid och skola. På frågan *hur nöjda eleverna vanligtvis är med sin hälsa* uppgav 70 procent alternativen *mycket nöjd* eller *nöjd*. Detta är en något högre andel jämfört med länet där andelen var 67 procent. På frågan *hur nöjda eleverna vanligtvis är med sig själva* uppgav 63 procent alternativen *mycket nöjd* eller *nöjd*. I länet var det en signifikant lägre andel flickor än pojkar som uppgav att de var mycket nöjd eller nöjd med sin hälsa. I länet var det också en lägre andel flickor som uppgav att de var nöjda med sin egen hälsa och sig själv jämfört med 2015.

På frågan om *trivsel i skolan* uppgav 86 procent att de trivs ganska eller mycket bra i skolan. Vad det gäller andelen som uppgav att de skolkat minst en gång i månaden uppgav 1 procent bland eleverna att de hade *skolkat minst en gång i månaden*.

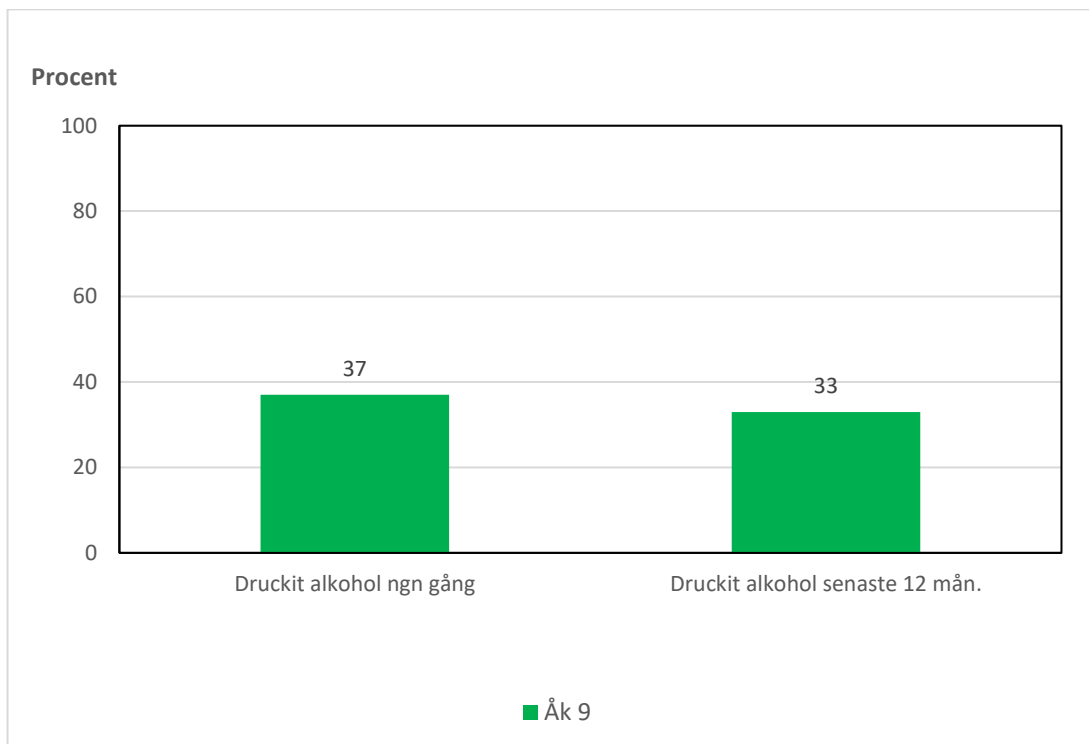

Figur 2. Andel i procent i årskurs 9 som uppger att de är mycket nöjda/nöjd med sig hälsa/sig själv, trivs ganska/mycket bra och som uppger att skolkat minst en gång i månaden. Bergs kommun och länet. 2019.

Alkohol

Alkoholkonsumenter och alkoholmängd

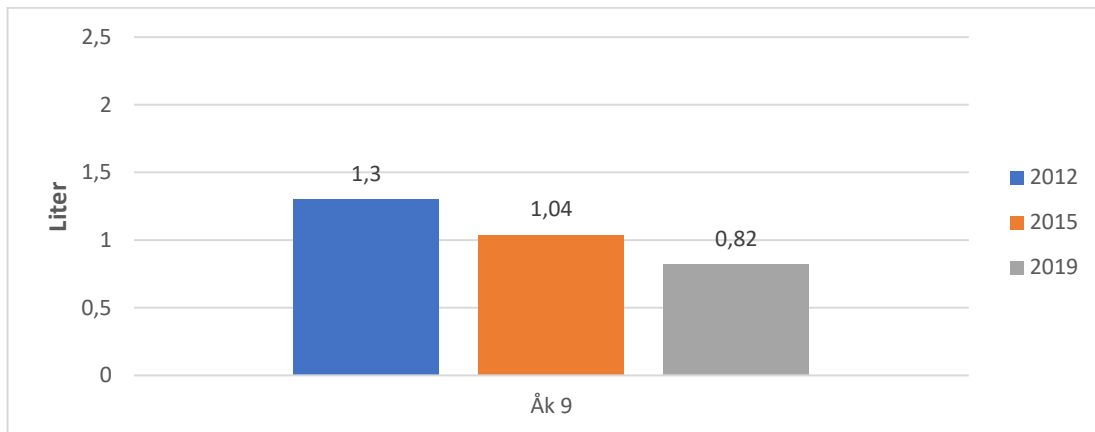
I länet har andelen som uppger att de *har druckit alkohol någon gång* och de *senaste 12 månaderna* minskat sedan mätningarna 2012. Utvecklingen i Bergs kommun följer länets utveckling. I Bergs kommun uppgav 37 procent av eleverna att de druckit alkohol någon gång och 33 procent att de druckit alkohol de senaste 12 månaderna. Motsvarande andelar 2015 var 60 respektive 51 procent.

Figur 3. Andel i procent som druckit alkohol någon gång samt druckit alkohol senaste 12 månaderna. Årskurs 9. Bergs kommun. 2019.

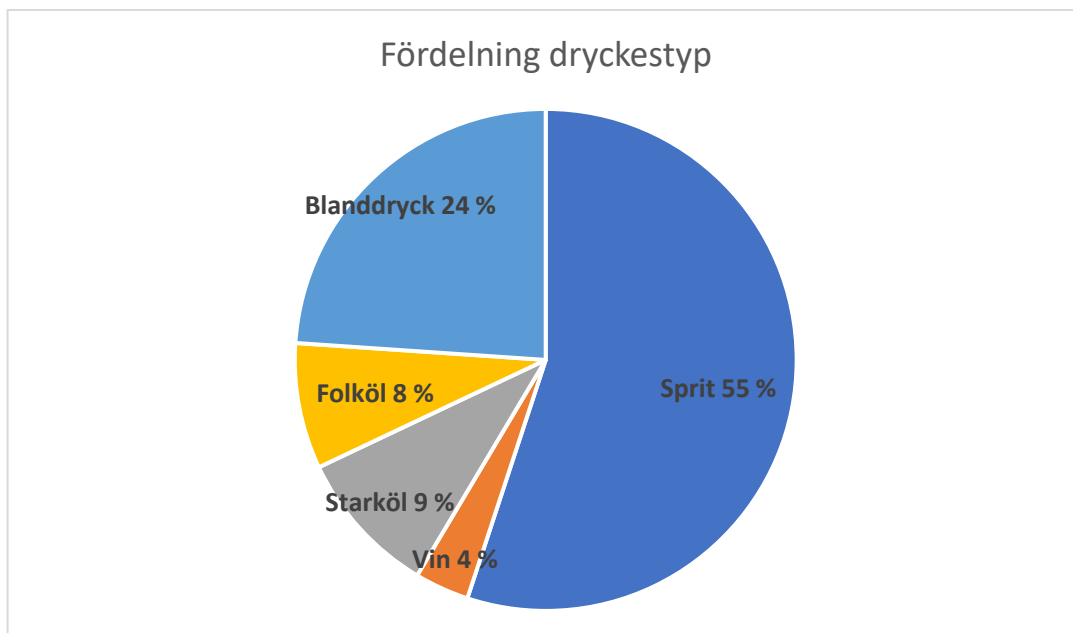
Genomsnittlig årskonsumtion

Sett till alkoholkonsumtion uppger elever i årskurs 9 en genomsnittlig årskonsumtion på 0,82 liter 100-procentig alkohol. Jämfört med 2015 är det en liten minskning.

Figur 4. Förändring av genomsnittlig årskonsumtion i antal liter 100-ig alkohol. Årskurs 9. Bergs kommun. 2019.

Den totala genomsnittliga årskonsumtionen presenteras i figur 5 fördelat på olika dryckestyper (starköl, folköl, vin, sprit och blanddryck³).

Figur 5. Den genomsnittliga årskonsumtionen fördelat på typ av dryck. Årskurs 9. Bergs kommun. 2019.

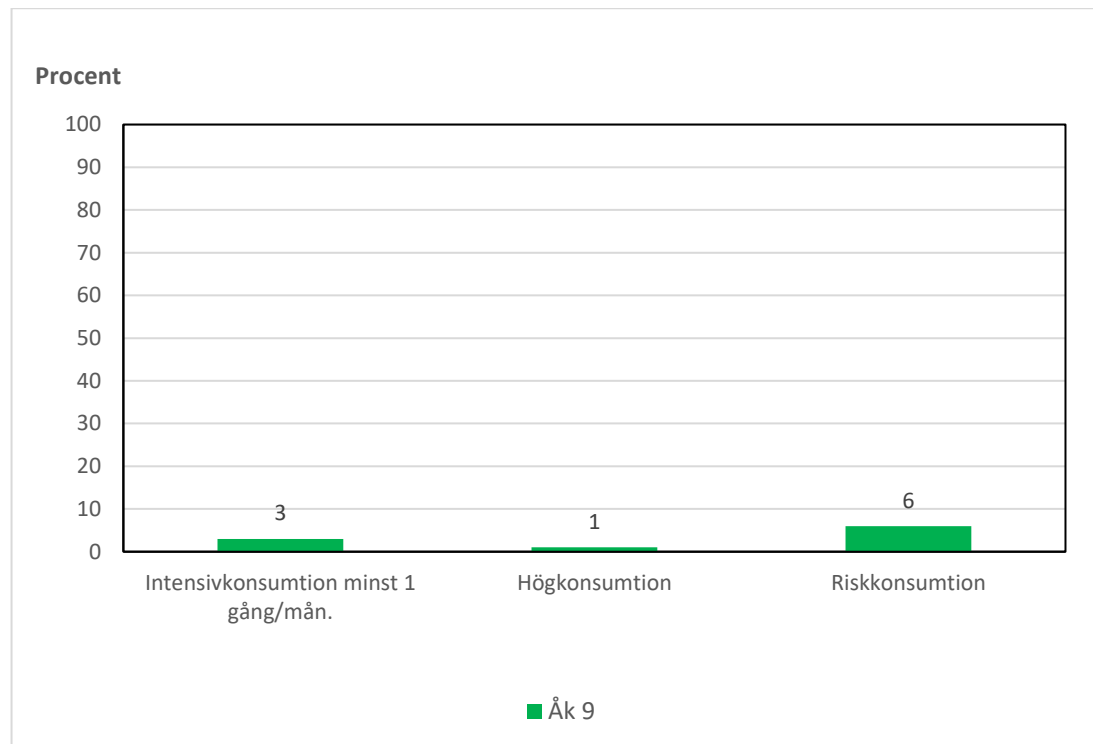
Intensiv, hög- och riskkonsumtion

I figur 6 nedan redovisas andelar för intensiv, hög- och riskkonsumtion. Intensivkonsumtion av alkohol mäts i enkäten genom frågan hur ofta eleverna, under de senaste 12 månaderna, vid ett och samma tillfälle druckit alkohol motsvarande minst fyra stora burkar starköl/starkcider eller 25 cl sprit eller en helflaska vin eller sex burkar folköl. Med

³ Med blanddryck avses starkcider, alkoholisk eller liknande.

högkonsumtion av alkohol avses en konsumtion av minst 9 standardglas⁴ för flickor eller minst 14 standardglas för pojkar per vecka. Som riskkonsumenter räknas de elever som uppger högkonsumtion och/eller som intensivkonsumerar alkohol minst en gång per månad.

Vad det gäller intensiv, hög- och riskkonsumtion har andelen i Bergs kommun minskat något över tid.

Figur 6. Andel i procent som är Intensiv-, hög samt riskkonsument. Årskurs 9. Bergs kommun. 2019.

Anskaffning alkohol

Eleverna ombeds också svara på hur de fick tag på olika typer av drycker senaste gången de drack. Folköl samt alkohol från Systembolaget uppger eleverna i båda årskurserna att de främst får tag på från pojk-/flickvän, kompis eller kompis syskon följt av från annan vuxen (langare) som köpte ut/sålde till mig.

Alkohol från föräldrar/vårdnadshavare

Totalt uppger 7 elever i årskurs 9 att de fått folköl eller alkohol från systembolaget från egna föräldrar/vårdnadshavare med lov.

⁴ Ett standardglas innehåller 12 gram alkohol (ex. 4 cl starksprit, 12cl vin eller 33 cl starköl)

I enkäten ställs frågan om eleverna under de senaste 12 månaderna har blivit bjudna på alkohol av sina föräldrar/vårdnadshavare. Andelen som uppger att de har blivit bjudna i årskurs 9 var 21 procent.

Konsekvenser alkoholbruk

Enkäten innehåller frågor som rör risktagande i samband med alkoholkonsumtion där eleverna får uppge om de under de senaste 12 månaderna råkat ut för en rad händelser i samband med att de druckit alkohol. Nedan redovisas de vanligaste alkoholrelaterade problem som elever i årskurs 9 i Bergs kommun uppgav i undersökningen år 2019:

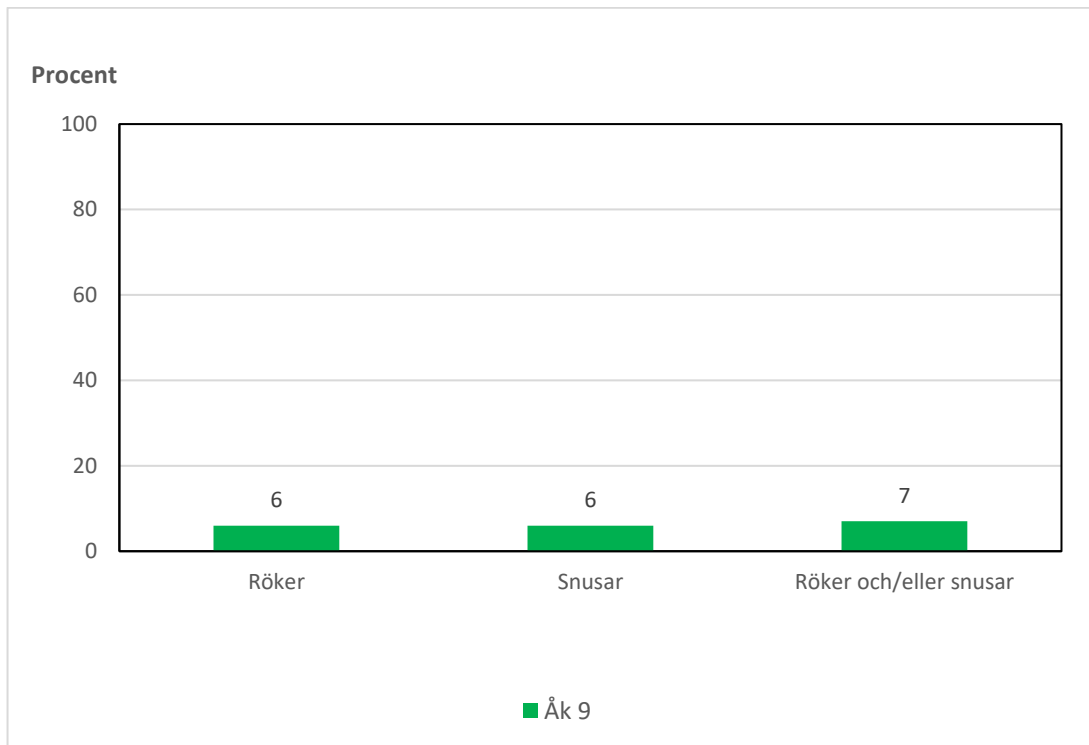
- Förstört saker eller kläder

Länsresultatet visar att det finns signifikanta skillnader mellan flickor och pojkar avseende konsekvenser av alkoholbruk. I årskurs 9 svarade en signifikant större andel flickor att de hade fått sina kläder/saker förstörda, råkat i gräl, åkt moped, bil eller annat motorfordon med berusad förare och blivit fotad i en pinsam eller kränkande situation jämfört med pojkarna i samma årskurs. I år 2 på gymnasiet svarade flickor i större utsträckning än pojkar att de hade tappat pengar/värdesaker samt haft problem med förhållande till vänner. Pojkar i år 2 på gymnasiet svarade i större utsträckning än flickor att de kört moped, bil, eller annat motorfordon berusad samt råkat i slagsmål.

Tobak

Rökning och snusning

I denna undersökning definieras *rökare* som de elever som uppgett att de har rökt under de senaste 12 månaderna och att de fortfarande röker (*innefattar varje dag, nästan varje dag, bara på fest samt bara ibland*). *Snusare* definieras som de elever som har uppgett att de har snusat under de senaste 12 månaderna och att de fortfarande snusar (*innefattar varje dag, nästan varje dag, bara på fest samt bara ibland*).

Figur 7. Andel i procent som uppger att de röker, snusar samt röker och/eller snusar. Årskurs 9. Bergs kommun. 2019.

Andelen som uppger att de röker har över tid minskat i länet och så även i Bergs kommun. 2019 uppgav 6 procent i Bergs kommun att de röker vilket är en signifikant lägre andel jämfört med 2015. Av dessa uppger 1 procent att de röker varje/nästan varje dag. Jämfört med länet uppgav en signifikant lägre andel att de röker i Bergs kommun.

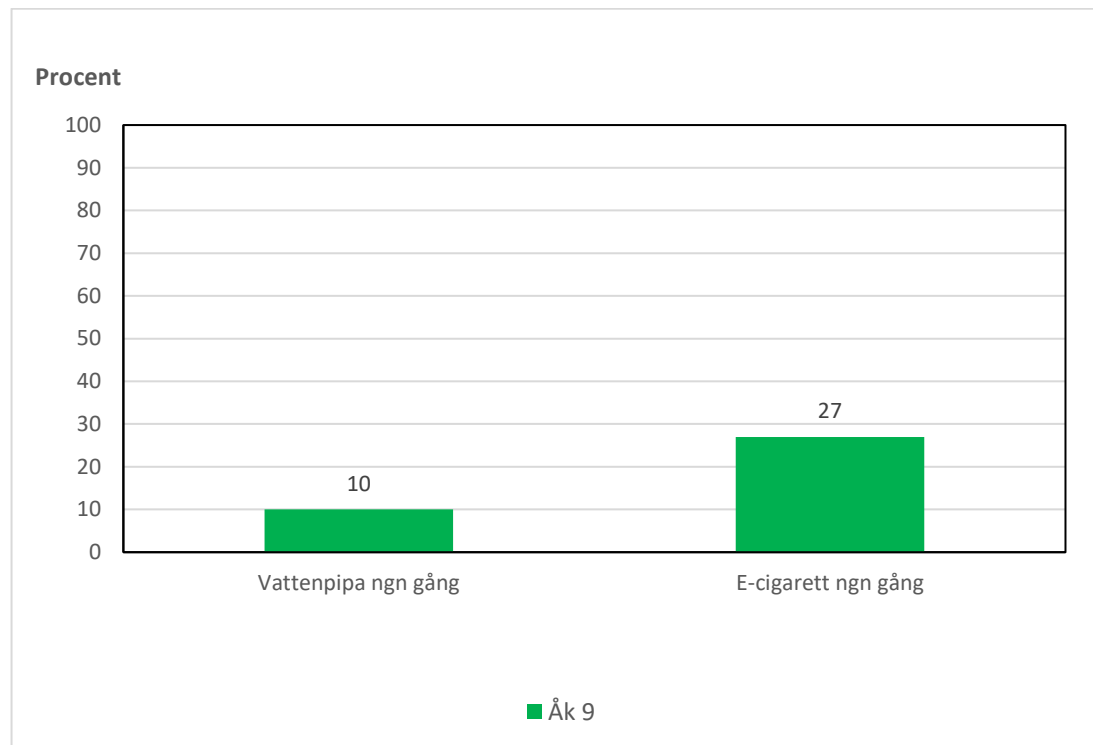
Jämfört med den senaste mätningen har andelen som uppger att de snusar minskat något jämfört med tidigare mätningar. 2019 uppgav 6 procent av eleverna att de snusar. Motsvarande andel 2015 var 13 procent. Jämfört med 2015 uppgav en signifikant lägre andel att de är tobakskonsumenter (röker och/eller snusar). 2019 uppgav 7 procent att de röker eller snusar jämfört med 33 procent 2015. En signifikant lägre andel uppgav tobakskonsumtion 2019 jämfört med föregående mätning 2019. Jämfört med både länet och riket uppgav en signifikant lägre andel tobakskonsumtion i Bergs kommun.

Vill sluta med tobak

I enkäten ställs även frågan om eleverna vill sluta med tobak och av de 5 eleverna som röker i årskurs 9 vill 2 sluta röka nu eller sluta i framtiden. Bland de 6 elever som snusar i årskurs 9 vill en elev sluta nu eller i framtiden.

Vattenpipa och e-cigarett

I figur 8 redovisas andelen som i årskurs 9 som har rökt vattenpipa respektive e-cigarett någon gång⁵. I länet har andelen som rökt vattenpipa minskat samtidigt som andelen som uppger att de använt e-cigarett har ökat. I Bergs kommun syns inte riktigt samma tendens då andelarna för både vattenpipa och e-cigarett har minskat. Dessa förändringar är dock inte statistiskt säkerställda.

Figur 8. Andel i procent som uppger att de har rökt vattenpipa samt rökt e - cigarett någon gång. Årskurs 9. Bergs kommun. 2019.

Narkotika, läkemedel, dopning och spel om pengar

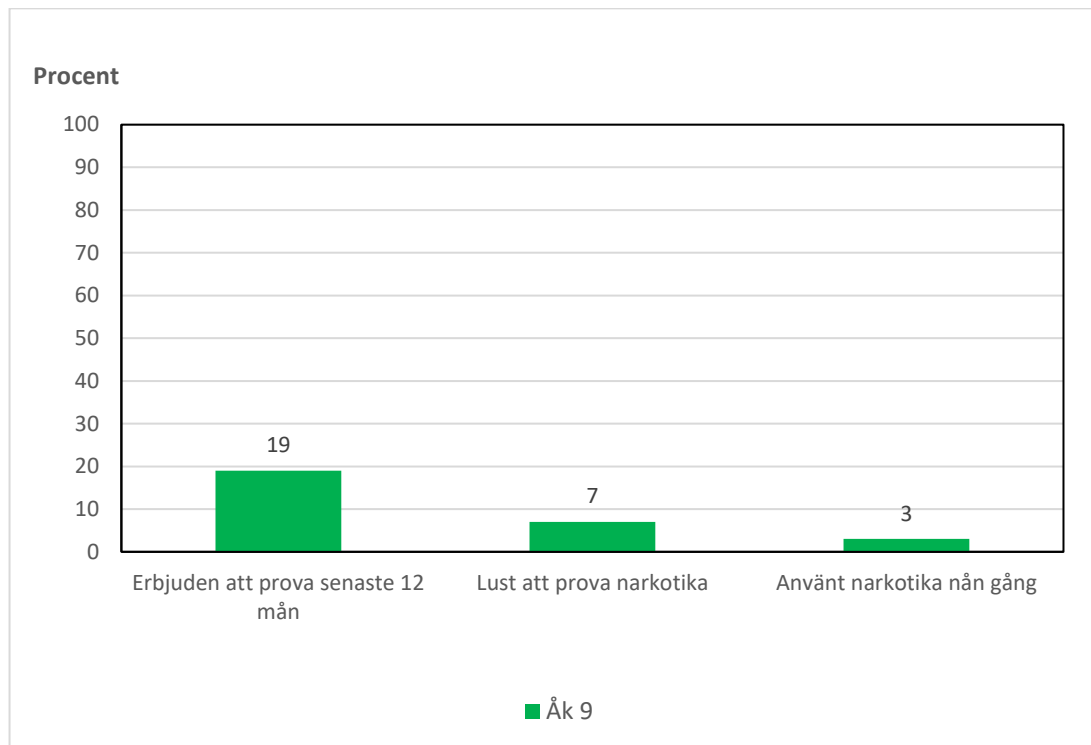
Narkotika

Andelen som uppger att de har blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika har över tid ökat i länet. I Bergs kommun har andelen legat kvar på samma nivåer som i tidigare mätningar. I årskurs 9 uppgav 19 procent att de blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika de senaste 12 månaderna.

⁵ En e-cigarett (elektronisk cigarett) liknar ofta en vanlig cigarett, men även andra utformningar finns. E-cigaretten innehåller inte tobak utan en vätska med olika smakämnen och kemikalier, däribland vanligen nikotin. (Tobaksfakta, 2019)

Vad det gäller andelen som har svarat ja på frågan om de har haft lust att prova narkotika någon gång uppgav 7 procent det i årets undersökning vilket ligger i nivå med tidigare mätningar.

Andelen som uppger att de använt narkotika någon gång har i länet varierat mellan 5–8 procent i årskurs 9 och 11–15 procent i år 2 på gymnasiet. I Bergs kommun uppgav 3 procent att de använt narkotika någon gång.

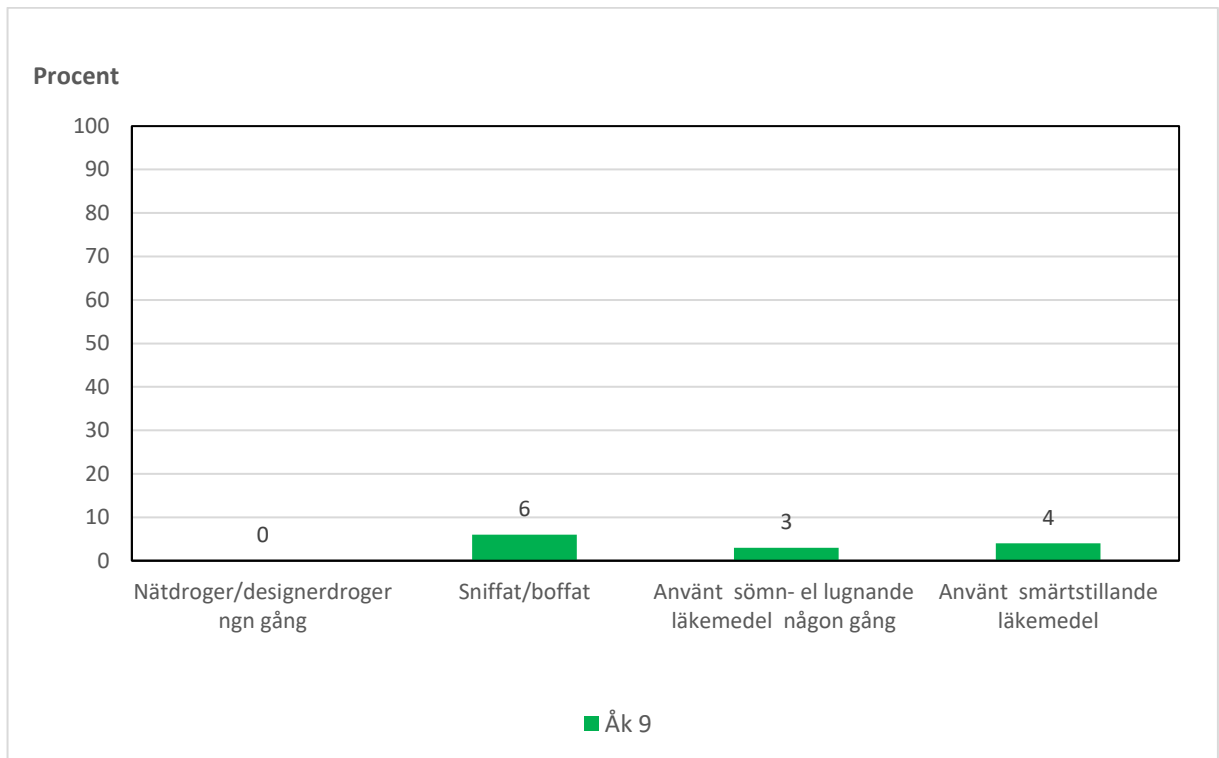
Figur 9. Andel i procent som uppger att de har blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika, lust att prova narkotika samt använt narkotika någon gång. Årskurs 9. Bergs kommun. 2019.

Narkotikatyp och anskaffning

Bland de elever i länet som någon gång provat narkotika uppger de flesta att de har använt marijuana och/eller hasch. Vanligaste sättet att få tag på narkotika i länet är från kompis eller pojk-/flickvän, följt av från annan, t.ex. langare samt från bekant.

Sniffning/boffning, läkemedel och dopning

I undersökningen ställs även frågor kopplat till om man använt *nättdroger/designerdroger någon gång, sniffat boffat någon gång samt använt olika former av receptbelagda sömn eller lugnande läkemedel utan recept någon gång samt smärtstillande någon gång.*

Figur 10. Andel i procent som uppger att använt nättdroger och designerdroger, sniffning/boffning, receptbelagda sömn eller lugnande läkemedel någon gång. Årskurs 9. Bergs kommun. 2019.

I 2019 års undersökning uppgav ingen att hade använt nättdroger/designerdroger någon gång. Andelen som uppgav att de hade sniffat/boffat någon gång var 6 procent. Vad det gäller andelen som uppgav att de hade använt receptbelagda sömn eller lugnande läkemedel utan recept uppgav 3 procent att de hade gjort det och 4 procent att de hade använt smärtstillande läkemedel. Både i länet och riket har andelen elever som uppger att använt receptbelagda sömn eller lugnande läkemedel utan recept ökat något bland flickor.

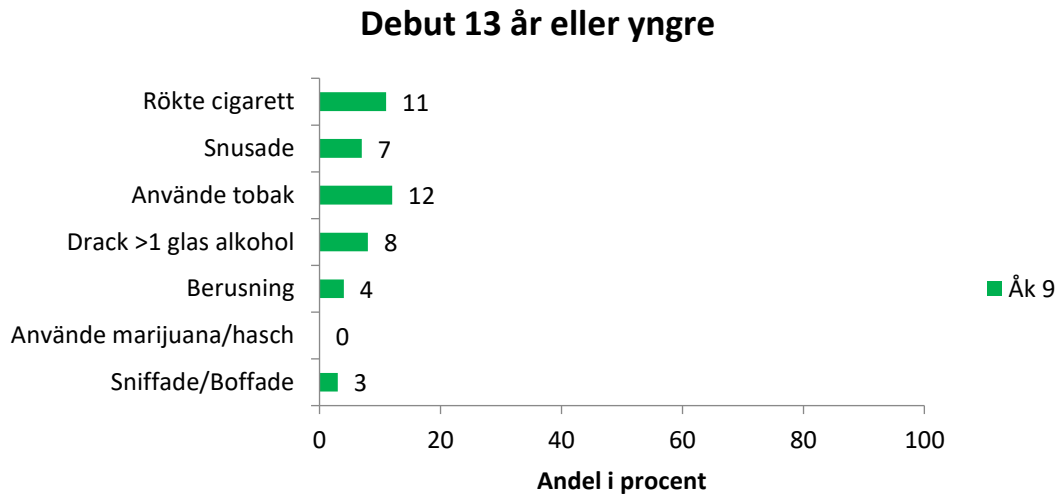
Totalt i länet uppgav 0,4 procent i årskurs 9 och 1,1 procent i år 2 på gymnasiet att de hade använt androgena anabola steroider (AAS) någon gång.

Spel om pengar

Bland elever i årskurs 9 i Bergs kommun uppgav 12 procent att de har spelat om pengar någon gång.

Debut och tillgänglighet

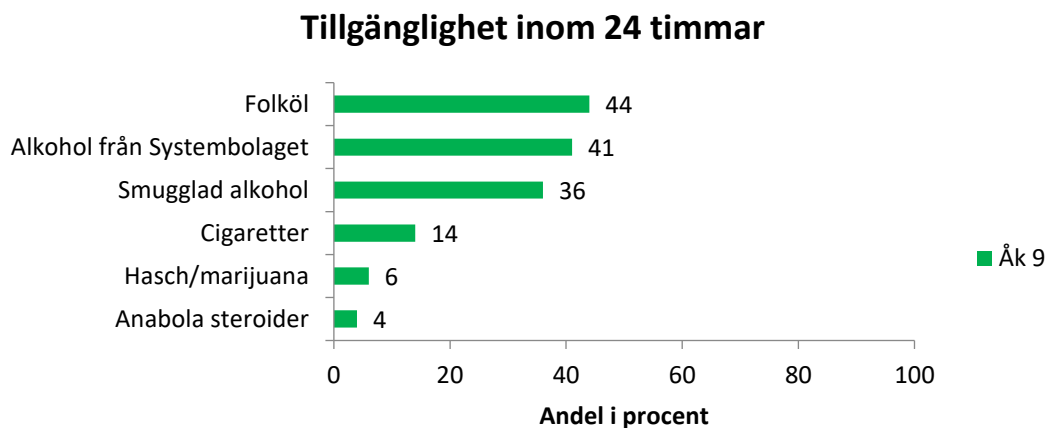
Andelen elever som uppger att de debuterat med olika droger vid 13 års ålder eller yngre redovisas i figur 11.

Figur 11. Andel i procent som uppger att de debuterar 13 år eller tidigare. Årskurs 9. Bergs kommun. 2019.

Jämfört med 2015 har andelen som uppger att debuterat tidigare än 13 års ålder minskat i alla delar med undantag för andelen som uppger att de sniffade/boffade innan 13 års ålder som ligger kvar på samma nivåer. Resultatet visar vidare att det är en signifikant lägre andel som röker cigaretter och som gjorde sin tobaksdebut när de var 13 år eller yngre jämfört med 2015. De övriga förändringarna är inte statistiskt säkerställda.

I figur 12 redovisas andelen elever i årskurs 9 som uppger att de kan få tag på olika typer av droger inom 24 timmar.

Figur 12. Andel som uppger att de kan få tag på olika typer av droger inom 24 timmar. Bergs kommun. 2019.

Jämfört med 2015 har andelen som uppger att de kan få tag på cigaretter inom 24 timmar minskat och andelen som uppger att de kan få tag på folköl inom 24 timmar ökat. Dessa förändringar är emellertid inte statistiskt säkerställda. För övriga andelen som redovisas i figur 12 ligger andelarna kvar på samma nivåer som 2015. Jämfört med riket uppger en signifikant lägre andel att de kan få tag på smugglad alkohol inom 24 timmar.

Riskuppfattning och attityder

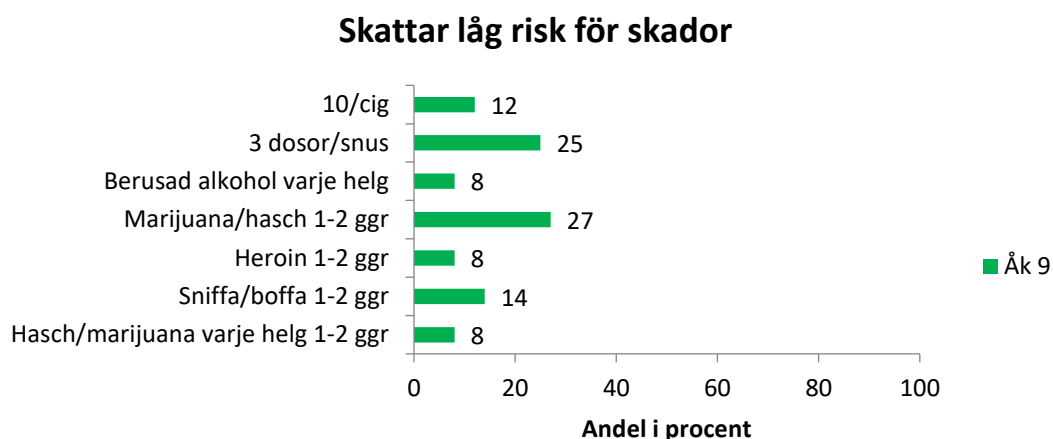
Elevernas riskuppfattning

I enkäten ställs frågor om elevernas riskuppfattning där de får ange hur stor risk de tror att det är att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt, om de:

- röker 10 cigaretter eller mer per dag
- snusar 3 dosor (ca 75 prillor) per vecka
- berusar sig på alkohol varje helg
- provar marijuana eller hasch 1-2 gånger
- använder marijuana eller hasch varje helg
- provar heroin 1-2 gånger
- provar att sniffa/boffa 1-2 gånger

I texten som följer används begreppet låg risk, vilket innefattar de elever som har uppgett svarsalternativen *ingen risk* eller *liten risk*. Eleverna kunde även ange svarsalternativen måttlig risk och stor risk, men dessa redovisas ej här.

I figur 13 redovisas andelen elever som har uppgett *låg risk* gällande de beteenden som listats ovan.

Figur 13. Andel i procent av de elever som skattar låg risk att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt genom att använda de olika drogerna. Årskurs 9. Bergs Kommun. 2019.

Jämfört med 2015 års mätningen ligger riskuppfattningen kvar på samma nivåer. Andelen som uppger att de är låg risk att sniffa/boffa 1-2 gånger har minskat något samtidigt som andelen som uppger låg risk att använda hasch/marijuana har ökat något. Inga av dessa skillnader är dock statistiskt säkerställda. Jämfört med riket uppger en signifikant lägre andel låg/liten risk att berusa sig på alkohol varje helg, prova hasch/marijuana 1-2 gånger och prova heroin 1-2 gånger. Jämfört med både länet och riket uppger en signifikant lägre andel låg risk att sniffa/boffa 1-2 gånger och använda hasch/marijuana varje helg.

Något som bör beaktas i tolkning av dessa svar är att andelen som uppger vet ej är relativt hög och bland annat vad det gäller prova hasch/marijuana och prova heroin.

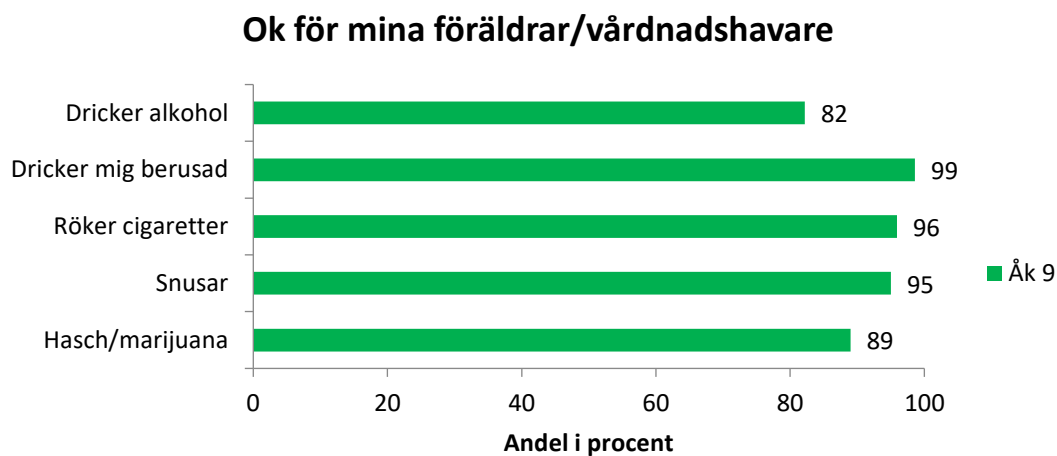
Elevernas uppfattning om föräldrars/vårdnadshavares attityder

I enkäten ingår ett avsnitt där eleverna får ta ställning till hur väl följande påståenden stämmer in på deras föräldrars/vårdnadshavares attityd. *För mina föräldrar är det okej om jag:*

- dricker alkohol
- röker hasch/marijuana
- röker cigaretter
- snusar
- dricker mig berusad

I texten som följer används begreppet stämmer dåligt, vilket innefattar de elever som har uppgett svarsalternativen stämmer mycket dåligt och stämmer ganska dåligt. Eleverna kunde även ange svarsalternativen stämmer mycket bra eller stämmer ganska bra, men dessa redovisas ej här.

I figur 14 redovisas andelen elever som har uppgett stämmer dåligt på påståendena som listats ovan.

Figur 14. Andel i procent av elever som uppger att påståendena om föräldrars/vårdnadshavares attityd stämmer dåligt. Årskurs 9. Bergs kommun. 2019.

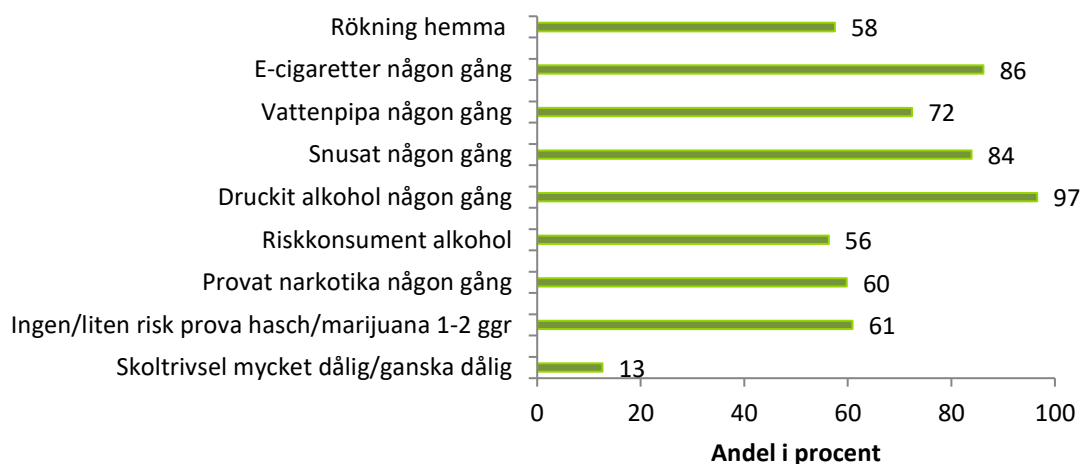
Mest restriktiv inställning hos sina föräldrar uppger eleverna om det är okej att jag dricker mig berusad och röker cigaretter. Minst restriktiv inställning är föräldrarna/vårdnadshavarna vad det gäller att dricka alkohol och att röka hasch/marijuana. Jämfört med 2015 uppgav en signifikant högre andel att det inte var ok för deras föräldrar att de drack sig berusade. Jämfört med både länet och riket uppger en signifikant större andel ett restriktivt förhållningssätt bland sina vårdnadshavare i att dricka sig berusad.

Samband och riskfaktorer – i länet

I detta stycke visas samband mellan riskfaktorer och riskkonsumtion. Enligt folkhälsomyndigheten visar data på att det finns tydliga samband mellan riskbruk av alkohol, cannabisanvändning, tobaksbruk och riskabla spelvanor. Detta är också samband som belyses i länsrapporten av skolelevs drogvanor 2015. Dessa samband tyder på att det ofta också är samma grupper som har flera olika beroendeframkallande levnadsvanor, vilket bör beaktas när förebyggande och hälsofrämjande arbete planeras. I följande avsnitt presenteras ett antal riskfaktorer som kan antas vara gemensamma för flera av de beroendeskapande levnadsvanorna. Viktigt att framhålla är att dessa inte är orsakssamband, vilket betyder att det inte går att säga vilken av faktorerna som orsakar vilken, utan endast att det finns ett samband dem emellan. De riskfaktorer som redovisas är frekvent rökning, tidig alkoholdebut, narkotikaerfarenhet, skolk samt föräldrar/vårdnadshavares bjudvanor och ungdomars relation till sin familj.

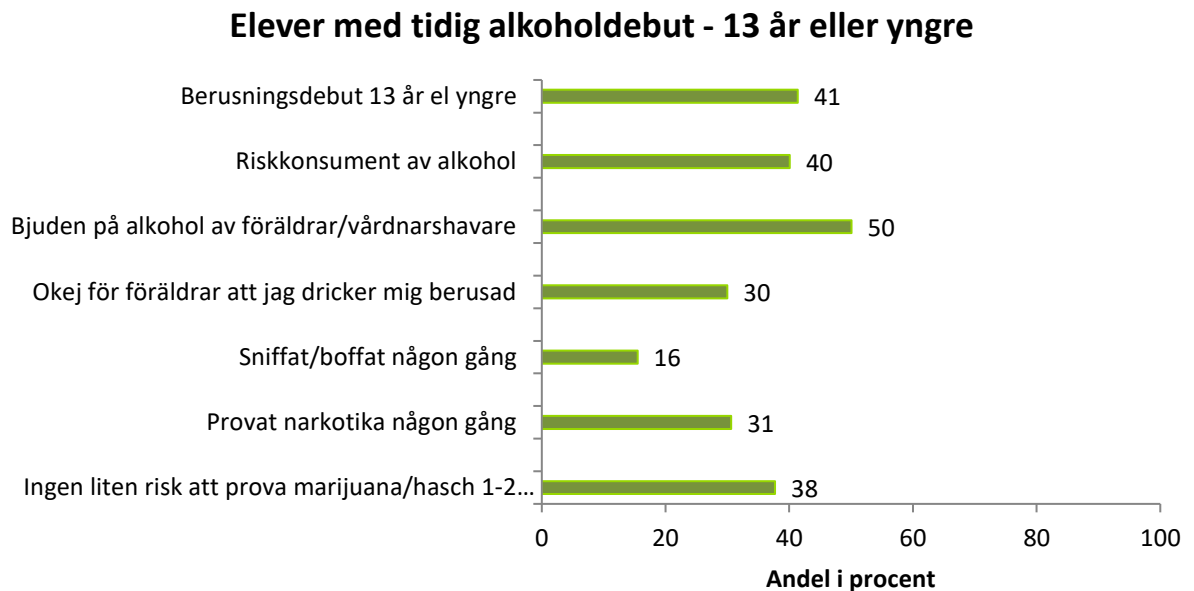
I figur 15 presenteras den grupp elever, i båda årskurserna sammanslagna, som uppger att de *röker varje dag/nästan varje dag* (87 elever). Denna grupp utmärker sig mot övriga elever med en högre förekomst på en rad faktorer i undersökningen.

Andel elever som röker varje/nästan varje dag

Figur 15. Samband mellan de elever som röker frekvent och andra faktorer i undersökningen (n=87 elever). Jämtlands län. 2019.

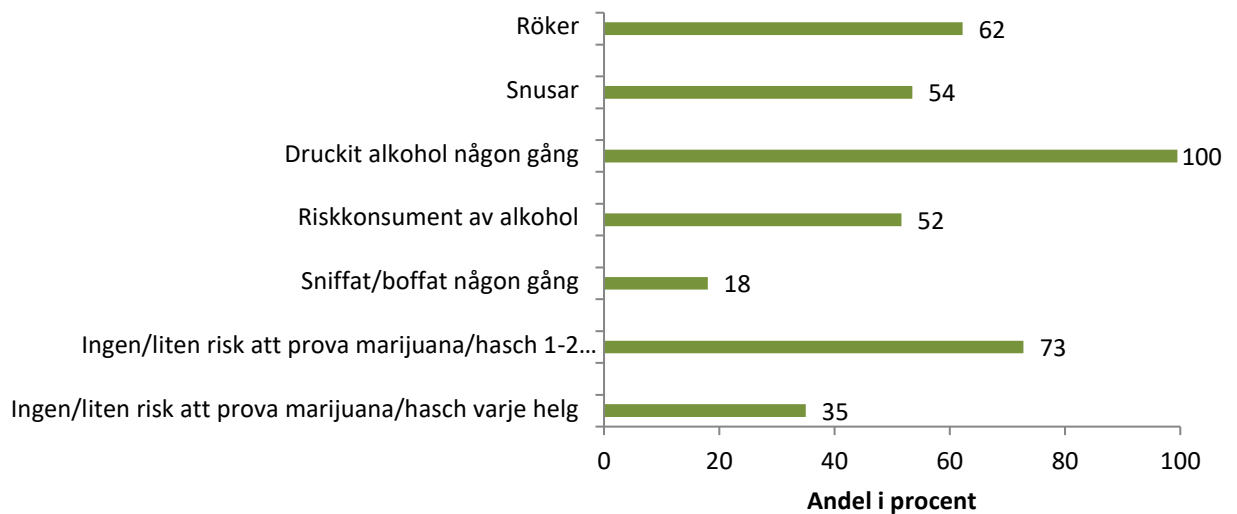
Bland de elever som har svarat att de någon gång har druckit alkohol finns ett flertal skillnader mellan de elever som uppger att de har debuterat med minst ett glas alkohol vid 13 års ålder och de elever som debuterat senare. I figur 16 redovisas andelar för elever med *tidig alkoholdebut* (297 elever i båda årskurserna).

Figur 16. Samband mellan tidig alkoholdebut och andra faktorer i undersökningen (n=297 elever). Jämtlands län. 2019.

Gruppen elever, i båda årskurserna, som uppger att de någon gång har provat narkotika utmärker sig också genom högre förekomst än övriga elever på en rad faktorer i undersökningen. I figur 17 presenteras andelar för de elever som har *provat narkotika någon gång* (217 elever).

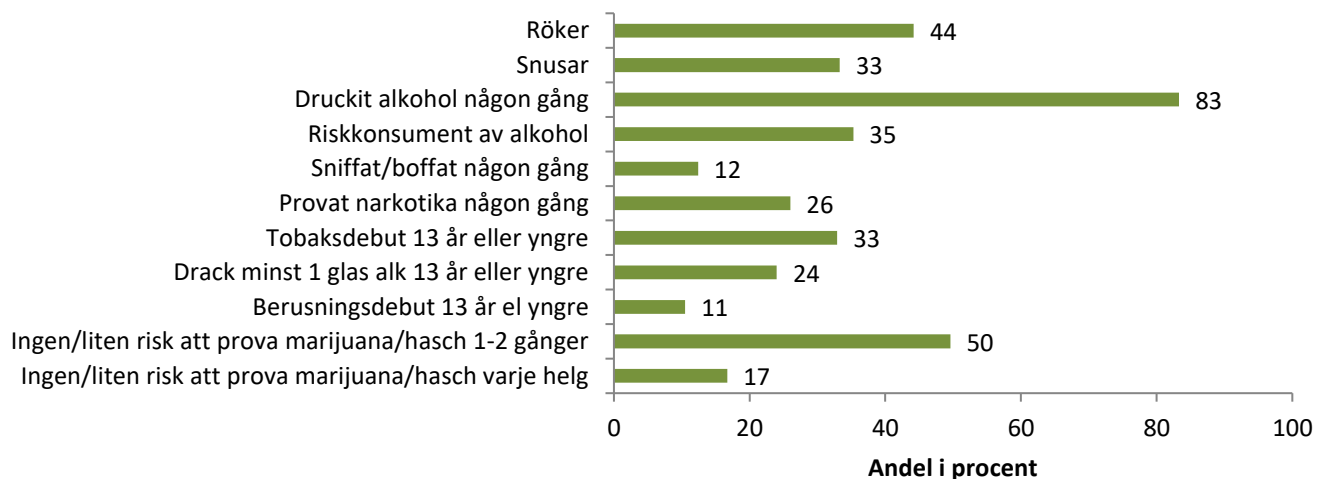
Elever som använt narkotika någon gång

Figur 17. Samband mellan narkotikaerfarenhet och andra faktorer i undersökningen (n=217 elever). Jämtlands län. 2019.

Andelen elever som skolkar minst 1 gång per månad har ökat jämfört med föregående mätning. Det är en grupp som uppger en hög andel vad gäller olika riskbeteenden jämfört med övriga elever. I figur 18 presenteras andelar för de elever, i båda årskurserna, som skolkar minst 1 gång per månad (258 elever).

Elever som skolkar minst 1 gång/månad

Figur 18. Samband mellan skolk och andra faktorer i undersökningen (n=258 elever). Jämtlands län. 2019.

Relationer till sin familj/vårdnadshavare

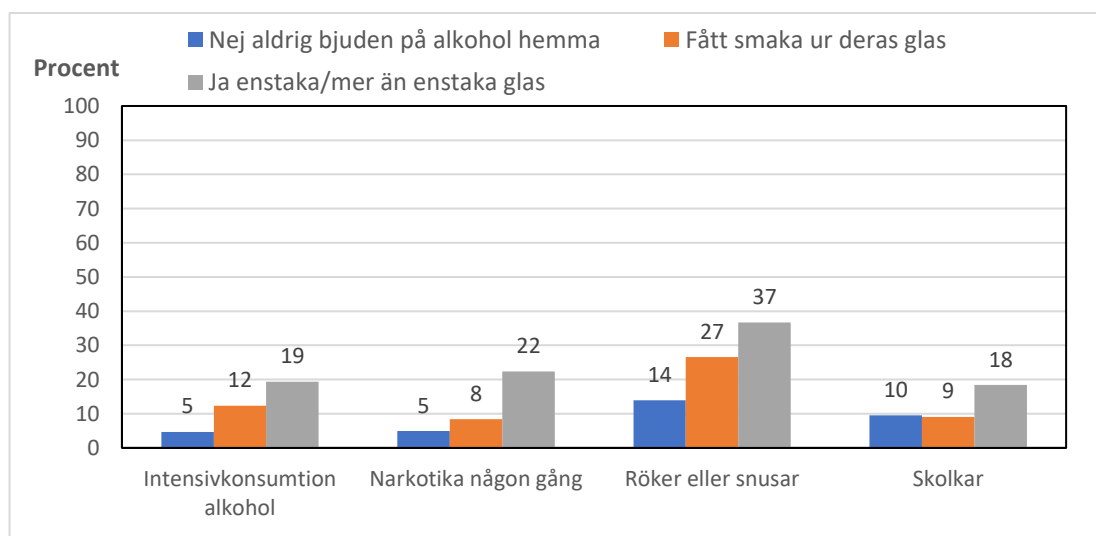
Föräldrarnas/vårdnadshavare sätt att vara har en stor inverkan på tonåringar. Goda föräldrelationer och tydliga gränser i familjen har stora effekter på riskbruk. I detta avsnitt har sambandsanalyser genomförts utifrån frågorna:

- Blivit bjuden på alkohol hemma
- Hur nöjd är du vanligtvis med ditt förhållande till din familj
- Vet dina föräldrar/vårdnadshavare vilka kompisar du umgås med
- Vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är på fredag- och lördagskvällarna.

Dessa faktorer har sedan korskörts mot intensivkonsumtion alkohol, narkotika någon gång, röker eller snusar och skolk minst en gång i månaden. I Figur 19–21 redovisas resultaten av dessa analyser.

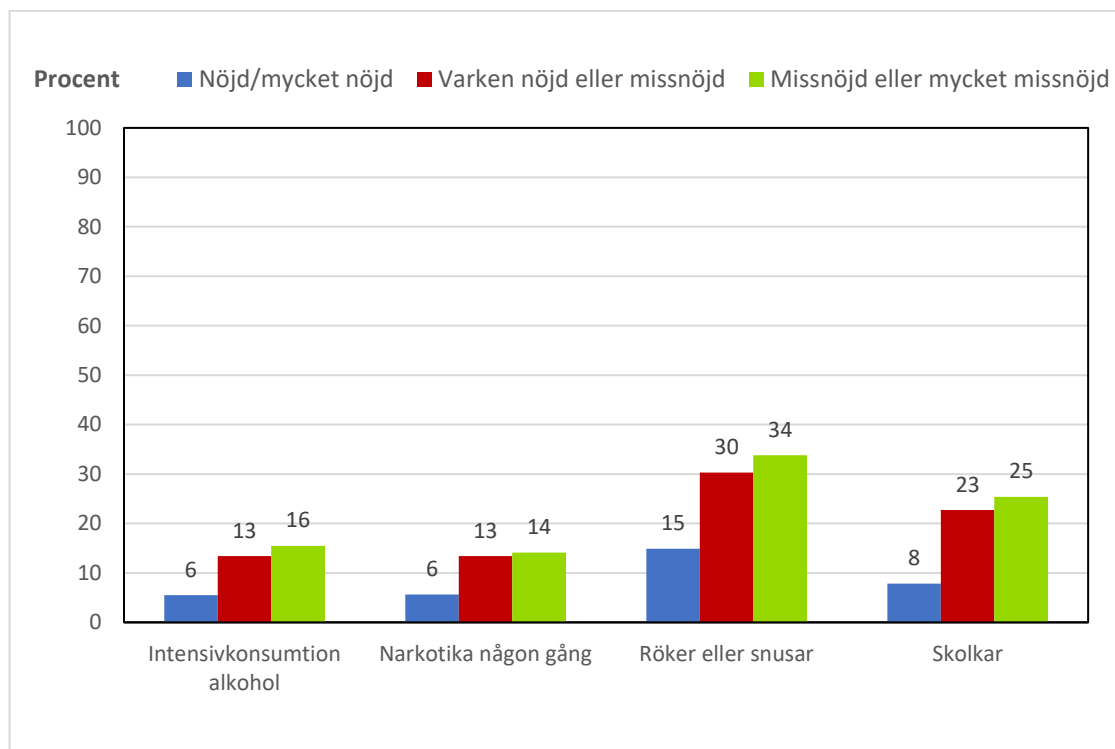
Figur 19 har bjuden på alkohol korskörs mot *intensivkonsumtion av alkohol, narkotika någon gång, tobakskonsumtion och skolk minst en gång i månaden*. I frågan finns fyra svarsalternativ *nej aldrig blivit bjuden, fått smaka ur deras glas, ja enstaka glas* och *ja mer än några enstaka glas*. I figuren nedan har svarsalternativen *ja enstaka glas* och *ja mer än några enstaka glas* slagits ihop då andelen var för sig har varit för små för att ge ett gott underlag.

Som framkommer i figuren nedan finns en stark koppling mellan att bli bjuden på alkohol och olika riskfaktorer. Sambanden tycks vara linjärt då minst andel som rapporterar riskbruk var andelen som aldrig blivit bjuden på alkohol i hemmet. Störst andel var det bland de som har fått smaka enstaka glas eller mer i hemmet. Andelen är fyra gånger så stor när det gäller intensivkonsumtion av alkohol och andelen som röker eller snusar. Fyra gånger så stor när det gäller andelen som testat narkotika någon gång och nästan dubbelt så stor när det gäller andelen som skolkar minst en gång i månaden.

Figur 19. Skillnader i alkoholkonsumtion mellan de elever som uppger att de blivit bjudna på alkohol av föräldrar/vårdnadshavare senaste 12 månaderna och de elever som inte har blivit bjudna. Jämtlands län. 2019.

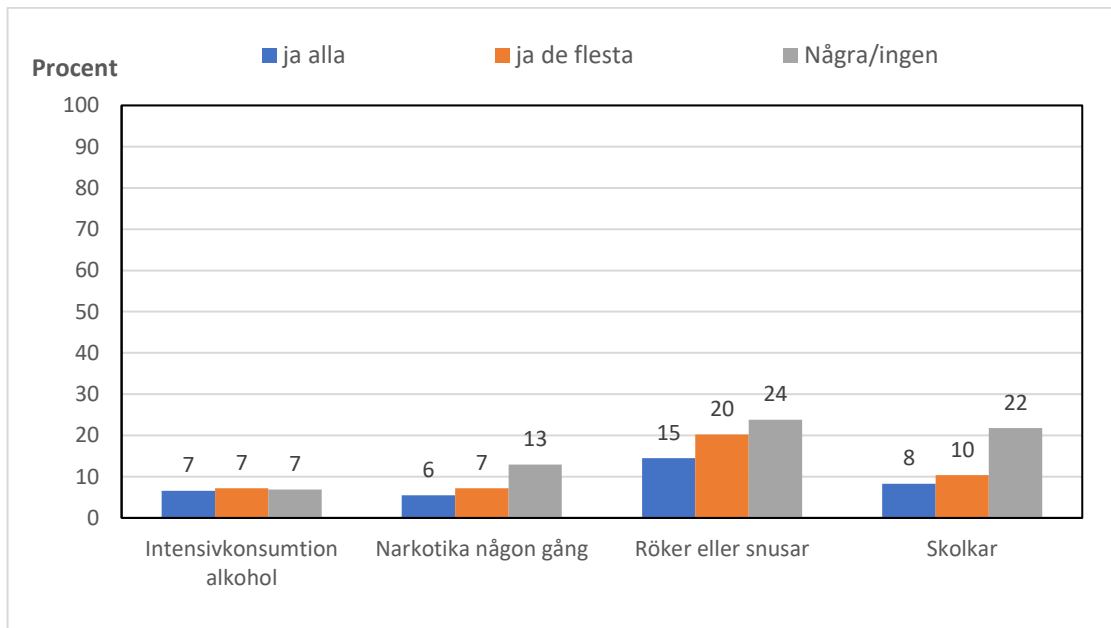
I figur 20 har elevernas familjerelation korskörts mot *intensivkonsumtion av alkohol, narkotika någon gång, tobakskonsumtion och skolk minst en gång i månaden*. Som framgår var det en lägre procentuell andel som var nöjd med sin familjerelation som riskkonsumerat. I gruppen som uppgav att de var missnöjd med sitt förhållande till sin familj var andelen som intensivkonsumerar alkohol och använt narkotika någon gång dubbelt så stor jämfört med elever som är nöjd med sin familjerelation. När det gäller andelen som skolkar minst en gång i månaden var det tre gånger så många och tobakskonsumtion dubbelt så många som var missnöjd med sin relation till sin familj jämfört med de elever som är nöjda.

Figur 20. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som är nöjda respektive missnöjda med förhållandet till sin familj. Jämtlands län. 2019.

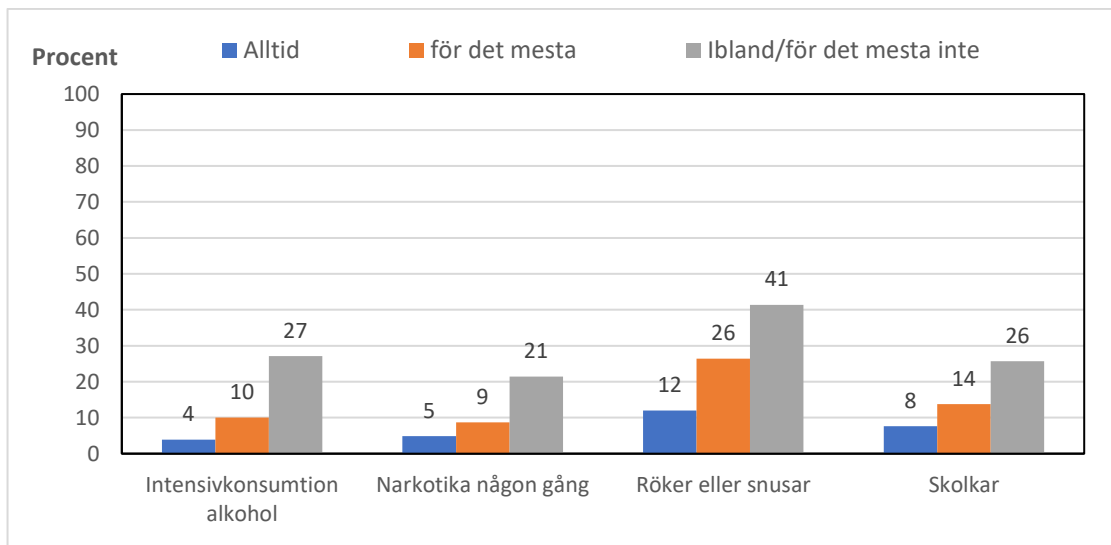
I figur 21 har frågan *vet dina föräldrar/vårdnadshavare vilka kompisar du umgås med* korskörts mot *intensivkonsumtion alkohol, narkotika någon gång, röker eller snusar och skolk*. I frågan finns fyra svarsalternativ *ja alla, ja de flesta, ja några* och *nej ingen*. I figuren på nästa sida har svarsalternativen *ja några* och *nej ingen* slagits ihop.

Som framgår är det ingen större skillnad mellan andelen som uppger att deras föräldrar känner till alla kompisar och andelen där föräldrar känner till några/ingen avseende intensivkonsumtion av alkohol. Som framgår i figuren på nästa sida uppger en lägre andel vars föräldrar känner till alla/nästan alla kompisar att de har använt narkotika, röker eller snusar samt skolkar 1–2 gånger.

Figur 21. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som har föräldrar som vet respektive inte vet vilka kompisar ens ungdom umgås med. Årskurs 9 Jämtlands län. 2019.

Eleverna får även svara på frågan *vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är på fredagslördagskvällarna*. I frågan finns fyra svarsalternativ *alltid*, *för det mesta*, *ibland* och *för det mesta inte*. I figuren nedan har svarsalternativen *ibland* och *för det mesta inte* slagit ihop. Likt föregående figurer i avsnittet har sambandsanalyser gjorts gentemot riskfaktorerna *intensivkonsumtion av alkohol*, *narkotika någon gång*, *röker eller snusar* och *skolkar*. Som framgår sticker andelen som uppger att deras föräldrar vet vart de är ibland/för det mesta inte ut negativt gällande alla riskfaktorer.

Figur 22. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som föräldrar som vet var deras ungdom befinner sig på fredagskvällarna. Årskurs 9. Jämtlands län. 2019.

Diskussion

Rapporten baseras på resultat från enkätundersökningen Skolelevers drogvanor 2019 och redovisar ett nuläge samt utveckling över tid av drogvanor i årskurs 9 i Bergs kommun. Totalt bearbetades 73 enkäter i årskurs 9. Syftet med rapporten är att ge underlag för prioriteringar och beslut gällande förebyggande åtgärder inom ANDT-området samt ett underlag för uppföljning i det förebyggande och främjande arbete som bedrivs.

Resultatet visar att det finns många positiva delar att lyfta. Inom de flesta områden uppger en lägre andel droganvändning jämfört med 2015 års enkät. Extra positivt är utvecklingen inom tobaksområdet där en signifikant lägre andel uppger tobakskonsumtion och tidig debutålder inom både cigaretter och tobakskonsumtion. Samtidigt som en del förbättringar har gjorts är det fortsatt viktigt att arbeta vidare med följande områden

Minskad tillgång till alkohol och ökad tillgång till föräldrastöd

Likt utvecklingen i länet har andelen som konsumerar alkohol i Bergs kommun minskat över tid. Samma mönster ses vad det gäller årskonsumtion av alkohol och andelen intensivkonsumenter och riskkonsumenter.

När det kommer till att bli bjuden på alkohol av sina föräldrar/vårdnadshavare uppger fortfarande var femte elev i årskurs 9 att de har blivit bjudna på alkohol av föräldrar/vårdnadshavare. Vad det gäller tillgängligheten att få tag på folköl uppger mer än var tredje elev att de kan få tag på folköl inom 24 timmar. En femtedel av eleverna uppger att de är ok för deras vårdnadshavare att de dricker alkohol. Sammantaget talar detta för tillgänglighetsbegränsning av alkohol samt fortsatta informations- och stödinsatser till föräldrar/vårdnadshavare.

Narkotika – tillgänglighetsbegränsade insatser och förstärkta kunskaper

En trend såväl i länet som riket är att fler elever i båda årskurserna uppger att de har blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika och kan få tag på narkotika inom 24 timmar. I Bergs kommun ligger motsvarande andelar kvar på samma nivå som tidigare mätningar. Nästan var femte elev i årskurs 9 uppgav att det har blivit erbjudna att köpa eller blivit bjudna på narkotika. Mer än var femte elev uppger lite/låg risk att prova narkotika 1-2 gånger. Viktiga insatsområden bör därmed fortsatt vara tillgänglighetsbegränsning, att arbeta kunskapshöjande samt att stärka elever att avstå från att prova narkotika.

Psykiskt välbefinnande

Resultatet i rapporten visar att tre av fem är nöjd med sig själv. Likt på länsnivå finns en skillnad mellan flickor och pojkar, där flickor i lägre utsträckning uppger att de är nöjda med sig själv och sin hälsa. Resultatet följer länsresultatet där en nedåtgående trend syns bland flickorna jämfört med 2015.

Avslutande ord

Sammanfattningsvis visar resultatet att droger finns tillgängliga och används bland skolelever i Bergs kommun. Resultatet visar även att det finns skillnader i användandet av droger över tid där en minskning har skett vad det gäller andelen som röker. Resultatet på länsnivå visar även att det finns skillnader i användande av olika droger mellan flickor och pojkar. Forskning som har studerat socioekonomiska faktorer och dess relation till droger ger ingen entydig bild (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2014). I årskurs 9 fann man inga socioekonomiska skillnader utifrån någon av indikatorerna alkohol, tobak eller narkotika. Däremot framkom att andelen alkoholkonsumenter på skolnivå tenderade att vara lägre i skolor med en högre andel elever med utländsk bakgrund och högre i skolor med högre genomsnittliga meritoäng. För gymnasiet år 2 uppgav en lägre andel elever med högutbildade föräldrar genomsnittlig alkoholkonsumtion, intensivkonsumtion av alkohol, förekomst av alkoholrelaterade problem och daglig rökning (ibid).

I en fokusrapport av Guttmorsson (2018) var syftet att visa hur ungdomars användning av ANT varierar mellan Sveriges län och hur den utvecklas över tid. Denna rapport visar att det skiljer sig i ANT användning bland Sveriges län där ANT-erfarenheten var lägst i Jönköpings län och högst i Jämtlands län och Gotlands län. Över tid tycks skillnaderna ha bestått och där Jämtlands län har legat högre än länsgenomsnittet sedan mätningarna påbörjades. En slutsats som lyfts i rapporten är ur ett preventionsperspektiv skulle vara intressant att försöka identifiera de län som utvecklats mer gynnsamt än andra och se om det går att hitta egenskaper som är typiska för dessa län, som i sin tur skulle kunna förstärkas i län där utvecklingen har varit mindre gynnsam.

2015 genomförde Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) en utvärdering av metoder för att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel om pengar hos barn och unga. I deras slutsatser lyfts bland annat så kallade multimodala projekt, det vill säga projekt där olika aktörer i lokalsamhället samverkar med ett gemensamt mål kan minska alkoholkonsumtionen för unga. Detta med förutsättning att insatserna implementeras väl. Beredningen betonar även att kunskapsluckor inom området behöver fyllas och att forskning med fler utvärderande studier behöver genomföras vilket tyder på att det drogförebyggande insatser som genomförs i länet bör vara ett prioriterat område framöver. Slutligen är det viktigt med ett helhetsperspektiv kring barn och unga i det drogförebyggande arbetet. Islandsmodellen lyfts som en effektiv metod där riskfaktorer för droganvändning motverkas genom ett brett spektrum av aktörer och insatser (Sigfusdottir, Thorlindson, Kristjansson, Roe, & Allegrante, 2008).

Referenser

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. (2014) Skolelevers drogvanor 2019. CAN rapport nr 146. Stockholm

Gripe S (2013). Så görs CAN:s skolundersökning. CAN rapport nr 135. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Guttormsson U & Zetterqvist M (2019). Det går uppåt i åldrarna – Substansdebut bland skolungdomar 1999–2019. Fokusrapport 5. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Sigfusdottir, I. D., Thorlindson, T., Kristjansson, A. L., Roe, K. M., & Allegrante, J. P. (2008). Substance use prevention in adolescents: the Icelandic Model. Health Promotion International. Vol. 24. No. 1.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. (2015). Att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel hos barn och unga. Rapport 243. Hämtat från www.sbu.se/243

Thor S & Guttormsson U (2018) När huvudet bultar och magen värker – ungas psykosomatiska besvär och erfarenheter av alkohol, narkotika samt tobak. Fokusrapport 1. Stockholm : Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Tobaksfakta. (den 11-09 2020). Hämtat från: https://tobaksfakta.se/wp-content/uploads/2019/01/TF-Faktablad_Hemsidan_E-cig.pdf

Bilaga 1

Analys, tolkning och begränsningar

Rapporten redovisar resultatet för elever i årskurs 9 som har Bergs kommun som skolkommun, vilket innebär att resultaten även baseras på svar från elever som är folkbokförda i annan kommun men som går i skola i Bergs kommun. Detta innebär också att elever som är folkbokförda i Bergs kommun, men som går i skola på annan ort redovisas i respektive skolkommuns rapport samt i länsrapporten.

Huvudsakligen presenteras resultatet från undersökningen år 2019, men även jämförelser med undersökningen år 2015 förekommer. Det krävs dock stora förändringar över tid för att en eventuell skillnad ska vara statistiskt säkerställd, då elevantalet är litet. Resultatet presenteras beräknat på totala elevantalet i årskurs 9, då eleverna är för få för att särredovisas utifrån kön. Jämförelser med länet och riket förekommer i denna rapport och redovisas där kommunens resultat avviker från länets. De skillnader som är statistiskt säkerställda (signifikanta) markeras med en asterisk (*).

I de flesta figurer redovisas andelar i procent beräknade på totalmaterialet, det vill säga samtliga elever i respektive grupp. I vissa fall avser procentberäkningarna ytterst få individer och dessa figurer/tabeller ska tolkas med försiktighet då varje individ utgör en stor andel och därmed får stort genomslag. I rapporterna ska andelar under 50 individer betraktas med stor osäkerhet då varje individ påverkar resultatet i stor utsträckning.

Redovisningen avser samtliga elever som skulle ha besvarat respektive fråga. Detta innebär att andelen som hoppat över en fråga, *ej svar*, också ingår i totalen. Alla data redovisas avrundade till hela procenttal och på grund av detta kan det förekomma att de sammanslagna andelarna över- eller understiger 100 procent.

Då enkäten innehåller känsliga frågor finns det risk för att eleverna medvetet eller omedvetet underrapporterar sin konsumtion av olika droger. Även överrapportering kan förekomma och en möjlig orsak till detta kan vara leklust och att man vill imponera på kamrater. CAN genomför dock kontroller av datamaterialet för att hitta uppenbart undermåligt eller oseriöst ifyllda enkäter.